
КОМУНІКАТИВНА ОККУРЕНЦІЯ ЯК ПРОСТІР САМОПІЗНАННЯ: АНТРОПОЛОГІЧНІ Й ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ НАРАТИВИ У ТВОРЧОСТІ БЕТТИНИ АЛЬБРОД

Громко Т. В., Панчук Л. В.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-591-4-3>

ВСТУП

У фокусі сучасної філософської антропології перебуває проблема смислового самовизначення людини в умовах культурної множинності, екзистенційної нестабільності та трансформації форм суб'єктивності. У цьому контексті особливої ваги набуває художній текст як простір виявлення антропологічного досвіду, що є не лише естетичним феноменом, а й філософською подією, в якій розгортається міжсуб'єктна комунікація, рефлексія над власною ідентичністю («Я») та діалог із з. т. зв. Іншим. Дослідження комунікативної оккurence як лінгвістичного студіювання тексту набуває статусу засобу самопізнання, адже має на меті виявити антропологічні та екзистенційні наративи, які розгортаються в межах художнього тексту як відкритої форми філософського осмислення людини.

У контексті сучасної філософії мови та дискурсології тексту дедалі частіше розглядається художній твір не лише як носія естетичної форми, а як динамічна подія, що виникає у просторі міжсуб'єктної комунікації та ґрунтується на взаємодії культурних, соціальних і особистісних сенсів. А відтак поняття *комунікативної оккurence* кваліфікується як таке, що окреслює мовний акт і в цьому сенсі – ситуативно зумовлену подію, тісно пов'язану з конкретними умовами її здійснення. Така подія не лише виявляє інтенції мовця, але й акумулює соціокультурні параметри сприйняття, інтерпретації та відповідальності.

У філософському вимірі художній текст, розглянутий як комунікативна оккurence, постає простіром самопізнання, тобто структурою, що уможливорює онтологічну та екзистенційну рефлексію суб'єкта.

У мові, як свого часу наголошував Г.-Г. Гадамер, розгортається злиття горизонтів, де внутрішнє «Я» вступає в діалог із культурною традицією, історією та «Іншим»¹. Через наратив, образ, інтонацію та інші мовні форми відбувається артикуляція суб'єктивного досвіду, внутрішнього конфлікту, пошуку смислу, ідентичності й свободи. Актуалізація цього поля художнього тексту зводиться до функціонування його як форми виявлення антропологічного досвіду, фіксуючи особистісні трансформації в умовах соціальної напруги, культурних зсувів, гендерної динаміки, внутрішньої боротьби. Саме його структура здатна екстрапольовано окреслити вираження екзистенційних наративів, у межах яких розгортаються фундаментальні для філософії теми: тривога, самотність, автентичність, відповідальність і гідність². У цьому сенсі художній текст постає як філософський дискурс, що поєднує наративну логіку з концептуальною глибиною.

Окремий аспект теоретичного підґрунтя становлять розвідки, присвячені філософії метафізики³, інтерпретативному мисленню та природі читання як герменевтичного процесу⁴. У цьому вимірі текст набуває статусу не лише об'єкта рефлексії, а й суб'єкта, що формує смислову взаємодію. Актуальність обраної теми зумовлена потребою осмислення художнього тексту як філософської події, яка поєднує інтерсуб'єктивну комунікацію з екзистенційною роботою над собою – через мову, наратив і символічні структури. У такому полі комунікативна оккупенція постає як ключовий механізм самопізнання, самоідентифікації та смислотворення у складному світі сучасності.

Метою статті є виявлення філософського потенціалу художнього тексту як простору комунікативної оккупенції, що уможлиблює процес самопізнання суб'єкта в межах екзистенційних і антропологічних вимірів. Дослідження спрямоване на осмислення того, як текст, будучи динамічною формою мовленнєвої взаємодії, моделює досвід внутрішньої рефлексії, ідентифікації та соціальної самореалізації індивіда, зокрема крізь призму жіночого наративу у сучасному німецькомовному літературному дискурсі.

¹ Gadamer H.-G. Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Tübingen : Mohr Siebeck, 1975. 504 c.

² Kearney R. On Stories: Thinking in Action. London : Routledge, 2002. 160 c.

³ Ricoeur P. Soi-même comme un autre. Paris : Éditions du Seuil, 1990. 400 c.

⁴ Grondin J. Introduction à la métaphysique. Paris : PUF, 1995. 211 c.

⁴ Eco U. Six Walks in the Fictional Woods. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1995. 160 c.

1. Філософсько-антропологічні засади аналізу художнього тексту: від герменевтики до наративної смислотворчості

Теоретичну основу дослідження становлять положення сучасної філософської антропології, екзистенціалізму, також філософії мови, герменевтики, текстової лінгвістики, що дають змогу розглядати художній текст як динамічну смислову подію, яка постає у формі міжсуб'єктної взаємодії в конкретному соціокультурному контексті. Ключовим для аналізу є поняття *комунікативної оккуненції*, введене Вольфганом Дресслером у межах функціональної текстової лінгвістики⁵. У цьому контексті текст не є завершеною мовною структурою, а функціонує як відкрита комунікативна подія, що поєднує мовлення, намір, соціальний досвід і інтерпретацію.

У філософському вимірі це поняття перетинається з герменевтичним баченням мови як середовища смислоутворення, що зумовлює не тільки розуміння Іншого, але й саморозуміння суб'єкта. Мова в цьому сенсі трактується як форму буття у світі, що реалізується через взаємодію індивідів через діалог з традицією, текстом та історією, й особливу цінність при цьому має концепція «злиття горизонтів» індивідуального розуміння⁶. Антропологічний вимір нашого дослідження спирається на уявлення про людину як суб'єкта рефлексії, здатного до смислового оформлення власного досвіду через мову, нарацію та текстову структуру. Відтак у межах екзистенційної філософії, зокрема в працях М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра, П. Рікюра, осмислюється мова як подія буття, що уможливило вияв суб'єктності у ситуаціях кризи, вибору й відповідальності⁷.

У філософсько-антропологічному вимірі кінця XX століття художній текст постає як простір самопізнання, в якому через внутрішній монолог, пам'ять, рефлексію та уяву розгортається онтологічна драма суб'єкта. У цьому процесі мова функціонує медіатором між досвідом і смислом, відкриваючи людині можливість не лише розповісти про себе, а й дістатися до екзистенційних глибин власного буття, тому значущим попочинають ставати антропологічні наративи, що репрезентують соціальні виклики, культурні зсуви, гендерну напругу, тілесність та духовний пошук⁸. Художній текст при цьому не лише віддзеркалює реальність, а й постає каталізатором нової філософської інтерпретації –

⁵ Dressler W. U. Einführung in die Textlinguistik. Berlin ; Boston : Max Niemeyer Verlag, 1973. 225 с. ; De Beaugrande R. A., Dressler W. U. Introduction to Text Linguistics. London : Longman, 1981. 310 с.

⁶ Ricoeur P. Soi-même comme un autre. Paris : Éditions du Seuil, 1990. 400 с.

⁷ Kearney R. On Stories: Thinking in Action. London : Routledge, 2002. 160 с.

Ricoeur P. Soi-même comme un autre. Paris : Éditions du Seuil, 1990. 400 с.

⁸ Grondin J. Introduction à la métaphysique. Paris : PUF, 1995. 211 с.

як подія смислу, в якій здійснюється переосмислення людського існування у його часовій, культурній та екзистенційній напрузі.

Філософсько-антропологічна прагматичність XXI століття вже трактує художній текст нового виміру самопізнання, в якому розгортається внутрішня драма суб'єкта як форма буттєвої взаємодії. Сучасна антропологія літератури інтерпретує художній наратив ділянкою екзистенційної артикуляції, тобто не просто відображенням зовнішнього світу, а й простіром глибинного внутрішнього досвіду, де текст функціонує як смислотворча подія⁹. У цьому сенсі феномен антропологічного наративу постає як репрезентація культурної напруги, тілесності, гендерної взаємодії, соціального виклику та духовного пошуку.

Текст, таким чином, виконує не лише комунікативну чи естетичну функцію, а постає як філософський інструмент реконфігурації дійсності – як форма діалогічного осмислення людського буття у його часовій, культурній та трансцендентній відкритості¹⁰.

Актуальні в наш час також методологічні засади феміністичної критики та критичної соціолінгвістики, які дозволяють виявити способи мовної репрезентації жіночої ідентичності в художньому тексті не пройшли повз нашу увагу, адже вони репрезентуються в сучасній німецькомовній літературі. Йдеться не лише про артикуляцію гендерних досвідів, а передусім про вияв внутрішньої напруги між автономним суб'єктом і соціальними наративами, які формують очікування, ролі та культурні стереотипи. У сучасних дослідженнях мова розглядається як простір сили й символічного впливу, де встановлюються рамки соціального визнання, нормативності та відхилення, зокрема щодо жіночого голосу, його видимості в публічному дискурсі та права на власну суб'єктність¹¹. У цьому сенсі художній текст виходить за межі суто естетичної конструкції, набуваючи статусу філософсько-антропологічної події, в якій осмислюється людський досвід через призму тілесності, емоційної пам'яті та символічного опору. Саме в такій площині аналіз літературного дискурсу перетворюється на інструмент виявлення

⁹ Neuman B., Nünning A. Narrative and Identity: Theoretical Approaches and Critical Analyses. Trier : WVT, 2014. 344 c. ; Vattimo G. Hermeneutic Communism: From Heidegger to Marx. New York : Columbia University Press, 2016. 216 c.

¹⁰ Felski R. The Limits of Critique. Chicago : University of Chicago Press, 2015. 240 c. ; Kravchenko A. Language and Experience: Existential Dimensions of Linguistic Meaning. Amsterdam : John Benjamins, 2021. 289 c.

¹¹ Butler J. Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex". New York : Routledge, 2011. 288 c. ; Ehrlich S. The Handbook of Language, Gender, and Sexuality. Oxford : Wiley-Blackwell, 2013. 592 c. ; Wodak R. The Politics of Fear: The Shameless Normalization of Far-Right Discourse. London : Sage, 2020. 248 c.

глибинних структур ідентичності в умовах постпатріархального та постмодерного суспільства. Таким чином, аналіз художнього тексту виходить за межі естетики, набуваючи форми філософсько-антропологічного дослідження людини в умовах сучасності.

Упродовж останніх десятиліть, особливо після завершення епохи модернізму, людське буття зазнало масштабних змін, зумовлених глибокими трансформаціями у соціальному, економічному й культурному середовищі. Кінець XX – початок XXI століття став періодом глобалізації, урбанізації, цифровізації та загального прискорення комунікаційних процесів, унаслідок чого змінився характер пізнання, мови, самовираження й комунікації індустріалізації, а відтак відзначений процесами цифровізації та діджиталізації, які докорінно змінили ритм і структуру повсякденного життя. Такий спектр змін стосувався не лише техніко-економічних сфер, але й став чинником глибокої еволюції людської свідомості, способів осмислення дійсності та форм культурної комунікації. Унаслідок цього відбулися суттєві метаморфози у способах репрезентації досвіду, мови ідентичності та образів світу в культурі. Особливої ваги ці перетворення набули в добу постмодерну, що актуалізувала герменевтичну парадигму інтерпретації буття. У цьому контексті мова розглядається як основа конституювання смислу, а світ – як текст, що потребує розгортання, тлумачення та рефлексії в знакових системах. Постмодерна думка трансформувала підходи до розуміння людського існування, акцентуючи його символічну та дискурсивну природу.

Значний внесок у формування цього герменевтичного горизонту зробили провідні мислителі, які осмислювали мову як філософський інструмент буттєвого досвіду. Серед них – Пауль Рікзор, Еміліо Бетті, Умберто Еко, Річард Керні, Жан Гронден, Георг Шпет, Мартін Гайдеггер, Ганс-Георг Гадамер, Ернст Кассілер, Карл-Отто Апель. Їхні філософські пошуки сприяли розширенню герменевтики як способу розуміння суб'єкта, культури, історії та комунікації, а також стали основою сучасного антропологічного і текстоцентричного погляду на людину як на істоту, що живе в мові та через мову. Означені зміни знайшли своє відображення в гуманітарному знанні, зумовивши розширення наукових підходів до аналізу тексту. Відбувся парадигмальний зсув, позначений як прагматичний поворот, що об'єднав такі дисципліни, як герменевтика, філософія мови, теорія комунікації, літературознавство, соціолінгвістика, когнітивістика, текстова та психолінгвістика. Зокрема, у текстовій лінгвістиці посилився інтерес до тексту як до

динамічного феномену, що постає у комунікативній взаємодії – на перетині інтенції, мовного вираження та культурного коду¹².

Сучасні праці, що розвивають і поглиблюють спадщину класичної герменевтики, зокрема дослідження Вольфганга Хюбнера, Доната Спенера, Джеймса Портера, Жана Грондена, Джейсона М. Вірта. Їхні концепції акцентують символічну, інтерпретативну та етичну природу мови, а також – її антропологічну здатність структурувати досвід і формувати горизонти самототожності в умовах постсекулярної культури¹³. Така зміна епістемологічної перспективи спричинила посилення уваги до тексту як до простору філософського осмислення себе і світу. Його більше не розглядають винятково як засіб збереження або передачі змісту, натомість він постає як смислова подія, де перетинаються індивідуальне й колективне, культурне й екзистенційне, естетичне й етичне.

У постмодерному філософському баченні текст дедалі рідше трактується як замкнена структура із фіксованим значенням. Натомість він постає як *відкрита інтерпретаційна подія*, що формується у процесі взаємодії читача з мовною, культурною й екзистенційною тканиною твору. Такий текст є полісеміним, діалогічним і процесуальним, відкритим до множинних смислових прочитань та взаємодії з суб'єктивним досвідом інтерпретатора. У сучасній герменевтиці та філософії літератури ця концепція розвивається як модель відкритого тексту, що постійно оновлюється у взаємодії з контекстами сприйняття¹⁴. У постмодерному дискурсі текст осмислюється як інтерпретативна структура, що формується у взаємодії мовної форми, прагматичних чинників і культурного контексту. Саме в цій відкритості до множинних значень і соціальних сценаріїв художній текст реалізує себе як подія смислу та платформа саморозуміння.

Зазначені вище глобальні сучасні трансформації зумовили зрушення і в науковому дискурсі, спричинивши перегляд засад вивчення мови, літератури та комунікації. Так званий *прагматичний поворот*

¹² Janich N. (Hrsg.). Textlinguistik: 15 Einführungen und eine Diskussion. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 2010. 408 c.

¹³ Grondin J. Introduction to Philosophical Hermeneutics. New Haven : Yale University Press, 2011. 240 c. ; Hühn L. Hermeneutik und Subjektivität: Perspektiven einer postmodernen Selbstdeutung. Freiburg : Alber Verlag, 2020. 228 c. ; Porter J. I. The Origins of Aesthetic Thought in Ancient Greece: Matter, Sensation, and Experience. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 430 c. ; Wirth J. M. Commiserating with Devastated Things: Milan Kundera and the Entitlements of Thinking. New York : Fordham University Press, 2015. 256 c.

¹⁴ Attridge D. The Work of Literature. Oxford : Oxford University Press, 2020. 320 c. ; Culler J. Theory of the Lyric. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2017. 416 c. ; Felski R. The Limits of Critique. Chicago : University of Chicago Press, 2015. 240 c.

активізував міждисциплінарні дослідження тексту як динамічної форми мовного вираження, що функціонує в реальному комунікативному контексті. У цьому руслі текстова лінгвістика, когнітивістика, соціолінгвістика та інші дотичні дисципліни сформуvalи спільне аналітичне поле, в межах якого текст розглядається як смислотворчий простір, що постає в результаті взаємодії мовної інтенції, культурного коду й рецептивної практики¹⁵.

У сучасному філософсько-антропологічному осмисленні тексту функціональний підхід до мовної події органічно поєднується як з герменевтичним, так і з наративним аналізом, який зосереджується не лише на структурі оповіді, а й на глибинних механізмах смислотворення. Наративи у цьому контексті постають не як суто оповідні форми, а як стратегії екзистенційної артикуляції досвіду – особистісного, тілесного, соціального, морального¹⁶. Типологія таких наративів охоплює, зокрема, екзистенційні структури переживання кризи, самотності та вибору; антропологічні моделі, пов'язані з тілесністю, соціальними ролями й ідентичністю; етичні наративи відповідальності та взаємності; а також герменевтичні конфігурації, в яких провідну роль відіграють символ, метафора, інтерпретація як форми пізнання себе та Іншого¹⁷. Ця типологізація, сформована на перетині герменевтики, когнітивної текстології та філософської антропології, дозволяє розглядати художній текст як динамічний простір конструювання смислу¹⁸. Саме в наративній структурі розгортається комунікативна взаємодія суб'єкта з власним досвідом, зі світом і з трансцендентною перспективою буття. Текст у такому вимірі перестає бути мовним артефактом і постає як філософська подія, в якій мовлення набуває онтологічного статусу події смислу¹⁹.

¹⁵ Janich N. (Hrsg.). *Textlinguistik: 15 Einführungen und eine Diskussion*. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 2010. 408 c.

¹⁶ Bruner J. *Making Stories: Law, Literature, Life*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2014. 152 c. ; Cavarero A. *Relating Narratives: Storytelling and Selfhood*. London : Routledge, 2000. 136 c.

¹⁷ Kearney R. *Philosophy at the Edge: The Narrative Turn in Contemporary Thought*. London : Routledge, 2015. 232 c. ; Ricoeur P. *Time and Narrative* (Vols. 1–3). Chicago : University of Chicago Press, 2013. 1048 c.

¹⁸ Felski R. *The Limits of Critique*. Chicago : University of Chicago Press, 2015. 240 c. ; Wirth J. M. *The Conspiracy of Life: Meditations on Schelling and His Time*. Albany, NY : SUNY Press, 2020. 292 c.

¹⁹ Grondin J. *Introduction to Philosophical Hermeneutics*. New Haven : Yale University Press, 2011. 240 c.

2. Філософія мовного самопізнання в сучасній німецькій літературі

Сучасна німецькомовна література, в тій чи іншій мірі, охоплює значну кількість соціально значущих тем, які торкаються практично кожного індивіда, формуючи культурний простір, у якому можливе глибоке філософсько-антропологічне осмислення людського буття. У центрі уваги письменників опиняються питання моральної відповідальності, свободи, гідності, травми, пам'яті, тілесності та ідентичності – категорій, що мають безпосередній зв'язок із екзистенційним самопізнанням особистості. Автори не ігнорують філософську площину, зокрема моральну відповідальність за власне життя і життя іншого – яскравим прикладом цього є роман Бернхарда Шлінка *Der Vorleser*²⁰, у якому винесено на передній план етичні дилеми провини, історичної пам'яті та прощення. Примітно, що саме через інтимний наративний досвід розгортається екзистенційна драма головного героя, яка водночас є символічною реконструкцією посттоталітарної німецької свідомості.

Поряд із цим велику увагу приділено переосмисленню історичних подій та їх впливу на особистість – як це репрезентовано у творах Єнні Ерпенбек *Heimsuchung* і *Kairos*²¹, де приватна історія стає полем перетину між пам'яттю і часом, політикою і тілесністю. У романі Каті Петровської *Vielleicht Esther*²² наратив Голокосту постає не як загальна історична конструкція, а як особистісне повернення до родинної пам'яті, як мовна комунікація з присутністю відсутнього, що структурована через внутрішній монолог, фрагментарність і символічну щільність.

Антропологічно значущою є також тематика міграції, вигнання, втрати культурного центру тяжіння – проблем, що мають універсальний характер, але набувають особливої глибини у німецькомовному контексті з огляду на політичну історію та мультикультурні зрушення останніх десятиліть. Романи «*Die Heimkehr*» Бернгарда Шлінка²³ та «*Wie der Soldat das Grammophon repariert*» Саші Станішича²⁴ демонструють, як літературна форма може стати засобом інтерпретації розірваної ідентичності, а автобіографічна пам'ять – основою для творення оповідного суб'єкта, який намагається зібрати себе з уламків історії. Текст роману Саші Станішича, насичений метафорами, іронією

²⁰ Schlink B. *Der Vorleser*. Zürich : Diogenes, 1995. 216 c.

²¹ Erpenbeck J. *Heimsuchung*. München : Albrecht Knaus Verlag, 2008. 236 c.

²² Petrowskaja K. *Vielleicht Esther*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2014. 316 c.

²³ Schlink B. *Die Heimkehr*. Zürich : Diogenes, 2006. 348 c.

²⁴ Stanišić S. *Wie der Soldat das Grammophon repariert*. München : Luchterhand, 2006. 312 c.

та внутрішньою діалогічністю, виявляє характерні риси комунікативної оккуненції – як простору перетину голосів, контекстів і культурних кодів.

Не менш важливою стає тема трансформації сучасного багатокультурного суспільства, що розгортається у творах, які порушують питання міграційної політики, інтеграції, крихкості національної ідентичності й досвіду культурного «іншого». У романі «*Gehen, ging, gegangen*» Єнні Ерпенбек²⁵ екзистенційна драма біженців накладається на особистісну кризу літнього професора, внаслідок чого постає поліфонічна структура ідентичностей, голосів і взаємних непорозумінь. Аналогічна проблематика звучить у романі Шерко Фатаха «*Weißes Land*»²⁶, де простежується зіткнення політичної травми, пам'яті й нових форм самовизначення в контексті постколоніальної Європи.

Роман Єнні Ерпенбек «*Kairos*»²⁷ також є знаковим твором сучасної німецькомовної літератури, що заслуговує на окрему увагу в межах філософсько-антропологічного аналізу. У ньому розгортається складна історія стосунків між молодого жінкою та значно старшим чоловіком у контексті краху НДР, занепаду утопічних ідеалів і трансформації інтимного досвіду на тлі великої історії. Роман досліджує **взаємозв'язок між особистим і політичним, владою й підпорядкуванням, любов'ю й залежністю**, перетворюючи наратив на глибоку екзистенційну медитацію про час, втрату, пам'ять і тілесність. **Мовна тканина тексту роману** спілітає фрагменти спогадів, внутрішні монологи й ретроспективні зсуви, демонструючи комунікативну оккуненцію як процес самопізнання, де слово втрачає стабільність і стає слідом травми, але водночас – жестом опору. Образ часу (**Kairos** як «своєчасність», «мить істини») у романі є не лише символом історичної епохи, а й інтерпретаційною рамкою для філософського осмислення вибору, відповідальності та смислу життя в межовій ситуації.

Сутнісною рисою згаданих творів є їх здатність транслювати не лише зовнішній соціокультурний досвід, а й інтимні наративи внутрішнього самопошуку, подолання втрати, відновлення голосу, які через наратив, який функціонують як репрезентація комунікативної оккуненції, і цим самим тексти за філософсько-мовною логікою артикулюють буттєву ситуацію сучасної людини, зануреної в історичну, тілесну й моральну неоднозначність. У цьому полі літературна

²⁵ Erpenbeck J. *Gehen, ging, gegangen*. München : Albrecht Knaus Verlag, 2015. 365 с.

²⁶ Fatah S. *Weißes Land*. München : Luchterhand, 2011. 381 с.

²⁷ Erpenbeck J. *Kairos*. München : Penguin Verlag, 2021. 336 с.

комунікація постає не як репрезентація, а як спосіб самопізнання – через взаємодію з мовою, Іншим, травмою, пам'яттю та потенціалом смислу.

Сучасна німецькомовна література, відповідно до творчих характеристик її провідних авторів, засвідчує жанрову поліфонію та водночас стійку орієнтацію на інтроспективність як ключову художню домінанту. Центральними стають наративи, що фокусуються не лише на соціально-історичних подіях, а й на складній динаміці внутрішнього життя суб'єкта, його сумнівах, афектах, внутрішніх коливаннях і пошуках смислу у світі, що стрімко трансформується під впливом глобалізації, діджиталізації та культурної нестабільності²⁸.

У сучасній німецькомовній прозі онтологічний вектор самопізнання зберігає свою актуальність, розгортаючись у нових історичних, культурних і технологічних координатах. Так, у романі Крістіана Крахта *Die Toten*²⁹ відчуття історичної ностальгії поєднується з іронічним переосмисленням естетики смерті, масової культури та віртуалізованої реальності; текст функціонує як метатекстуальний простір мовної гри, що продукує стани іронії, дистанції й культурного спустошення, а комунікативна подія набуває філософського статусу зустрічі з втраченим або нереалізованим «Я»³⁰. У романі *Rot* Уве Тімма³¹ реконструкція політичного минулого Німеччини подається через щоденниково-есеїстичну оповідь, де особисте й політичне переплетено в епістолярному форматі, а пам'ять постає як етична структура відповідальності, в якій мова слугує інструментом переосмислення досвіду та моральної дії³².

Особливий приклад інтелектуального, метафорично густого твору демонструє роман Зібілле Левітчаров *«Blumenberg»*³³, у якому фігура філософа Ганса Блуменберга є не лише персонажем, а й символом філософського бачення світу, що конфігурується навколо понять краси, тваринності, смерті й символічної присутності. В оповіді простежується глибока герменевтична настанова: реальність постає не як

²⁸ Fuchs A. *Precarious Times: Temporality and History in Modern German Culture*. Ithaca, NY : Cornell University Press, 2021. 290 с. ; Neumann B., Rippl G. (Eds.). *Narrative Theory and the Cognitive Sciences*. Berlin : de Gruyter, 2013. 362 с.

²⁹ Kracht C. *Die Toten*. Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2016. 287 с.

³⁰ Veenstra A., Petzold M. *Narrating Crisis and Conflict in Contemporary German Literature*. Leiden : Brill, 2022. 246 с.

³¹ Timm U. *Rot* (Neuauf.). Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2014. 238 с.

³² Brinker-Gabler G. *Patchwork: Zeit und Erinnerung in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*. Bielefeld : Transcript Verlag, 2020. 268 с.

³³ Goodbody A., Tate A. (Eds.). *Contemporary German Fiction: Writing in the Berlin Republic*. Oxford : Peter Lang, 2021. 296 с.

фактична, а як текстуально-сміслова тканина, у якій суб'єкт здійснює екзистенційний жест розуміння.

Спостерігається інтенція, що німецькомовний художній текст сьогодні функціонує не лише як соціокультурна реакція, а як автономний філософсько-комунікативний простір, що моделює **антропологічну напругу між мовним актом, рефлексією та буттєвою ситуацією**. Вияв інтимного досвіду, внутрішньої драми, тілесної присутності та історичної свідомості реалізується через текст як подію, у якій комунікативна оккurence набуває статусу самопізнання. Через такі наративи сучасна німецькомовна література актуалізує ключові філософські категорії – індивідуальність, відповідальність, час, Іншого, смисл – і трансформує саму уяву про текст як явище, вкорінене у людську екзистенцію.

Як відомо, теми інтроспекції, внутрішнього конфлікту, екзистенційного вибору та пошуку сенсу буття посідають провідне місце в класичній німецькомовній літературі. Вони були осмислені як філософсько-антропологічні категорії в естетичних епохах – від «Бурі й натиску» до романтизму, модернізму та екзистенціалізму. У цьому контексті особливої уваги заслуговує творчість Германа Гессе, зокрема його роман **«Der Steppenwolf»**³⁴, який постає як глибока притча про дуальність особистості, де внутрішня боротьба, саморефлексія й екзистенційна самотність стають джерелом філософського пошуку себе. Головний герой втілює людину розщеплену, занурену у процес переозначення власної сутності через комунікацію з Іншим, власною тілністю, зі світом культури та інстинкту.

Зібілье Левітчаров у романі **Blumenberg**³⁵ моделює зустріч філософії та літератури як простору між смислом і присутністю, вводячи в художній наратив постать філософа як чинника філософської події. Її текст відчитується як герменевтична медитація про уяву, красу, тваринну природу та смерть – досвід, який постає мовно й символічно.

У сучасному німецькомовному літературному дискурсі особливого значення набувають голоси авторів з досвідом вигнання, міграції та гібридної ідентичності. У творах Саші Станішича, Хільдегард Келлер, Саші Маріанни Зальцманн, Навіда Кермані та Іллі Троянова мовна подія постає як форма артикуляції травматичного досвіду, у якій текст виконує функцію реконструювання суб'єктності та пам'яті в іншокультурному контексті³⁶. Паралельно посилюється й жіночий

³⁴ Hesse, H. *Der Steppenwolf* / Hermann Hesse. – Stuttgart : Reclam, 2019. 320 с.

³⁵ Lewitscharoff S. *Blumenberg*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2011. 301 с.

³⁶ DW Akademie. *Identität im Exil: Sasha Marianna Salzmann über Sprache, Herkunft und Zugehörigkeit*. Deutsche Welle. 17.06.2024. URL: <https://p.dw.com/p/4g8M4> (дата звернення: 27.03.2025).

голос у прозі XXI століття. Романи Мар'яни Леки, Ельфріде Єлінек, Юлі Це, Терезії Мори та Фатми Айдемір репрезентують художнє переосмислення жіночої тілесності, свободи, внутрішнього голосу та опору культурним стереотипам. У цих текстах мова функціонує як простір буттєвої присутності, де жінка повертає собі право на ідентичність і видимість.

3. Наратив внутрішньої напруги та становлення ідентичності в прозі Беттіни Альброд

У цьому ряду осмислення літератури як простору екзистенційної рефлексії стоїть і Беттіна Альброд – сучасна німецькомовна авторка, чия проза позначена високим ступенем філософської глибини, інтенційної інтроспекції та композиційної складності. Її письмо – це не просто наратив у класичному розумінні, а просторово-смилова подія, у якій розгортається **комунікативна оккупенція** як форма буттєвого самопізнання³⁷. Альброд створює психофілософську оптику письма, де жіночий досвід постає як осердя екзистенційної напруги – між свободою і структурою, тілесною обмеженістю й духовною відкритістю, між вербальним самовираженням і тишею внутрішнього мовчання³⁸.

Її тексти не тяжіють до зовнішнього ефекту, навпаки – зосереджені на внутрішній драмі, що виникає на перетині соціального очікування та глибинної потреби автентичного існування. Стиль Альброд базується на конфігурації мовної інтимності: фрагментарні речення, уповільнений ритм, паузи та мовчання створюють ефект присутності свідомості в моменті самозвернення або діалогу з умовним Іншим. У такій структурі текст набуває статусу онтологічної події, де мовлення – не лише акт комунікації, а форма самоконституювання суб'єкта³⁹.

Особливо показовим є роман **Eine Frau will hoch hinaus**⁴⁰, у якому крізь буденну розповідь про жінку – матір, дружину, фахівчиню – вибудовується складна картина внутрішнього спротиву, пошуку голосу, осмислення тілесного досвіду, старіння, втрати й перезаснування ідентичності. Текст функціонує як **екзистенційна лабораторія**, у якій мова досліджує сама себе – як засіб виявлення, приховування

³⁷ Albrod B. Eine Frau will hoch hinaus. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag, 2001. 237 c.

³⁸ Verlagsinformation. Bettina Albrod – Autorin. URL: <https://edition-v.de/bettina-albrod> (дата звернення: 27.03.2025).

³⁹ Veenstra A., Petzold M. Narrating Crisis and Conflict in Contemporary German Literature. Leiden : Brill, 2022. 246 c.

⁴⁰ Albrod B. Eine Frau will hoch hinaus. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag, 2001. 237 c.

й переосмислення досвіду. Через оповідну поліфонію – варіативність темпів, реєстрів, перспектив – авторка моделює мозаїчну структуру свідомості, де кожен фрагмент є спробою зберегти цілісність у потоках втрат, ритуалів і внутрішнього мовчання⁴¹.

Таким чином, прозу Беттіни Альброд можна розглядати як **антропологічно насичений простір мовного самопізнання**, у якому розгортається не лише жіночий наратив, а й універсальна драма становлення себе як Іншого – в комунікації, у відчуженні, в напрузі між внутрішнім і зовнішнім. Її письмо не претендує на остаточні відповіді – воно ініціює філософське прагнення до смислу, до самозустрічі, до осмислення себе через мову як подію, що розгортається в присутності буття.

У романі **«Zwischen Liebe und Vergeltung» (Між коханням та помстою)** авторка досліджує взаємовідносини героїв крізь призму внутрішніх конфліктів, балансу почуттів і моралі; у **«Schatten der Vergangenheit» (Тіні минулого)** – розгортається історія молоді жінки, яка намагається відкрити таємниці власної сімейної історії, аби змінити своє теперішнє – тема пам'яті, спадковості та особистісного вибору розкривається у глибоко філософському контексті. Роман **«Unter der Maske» (Під маскою)** – порушення проблеми **подвійної ідентичності** в соціумі, уявлень про «своє» і «чуже», адаптації до соціальних норм. Герої намагаються подолати зовнішній тиск і віднайти справжнє «Я» – тут постає класична екзистенційна тема аутентичності⁴².

Роман **«Eine Frau will hoch hinaus» (Жінка, яка прагне висот)** розгортає історію жінки, яка бореться за право на самореалізацію, самоповагу та суспільне визнання в умовах нерівних соціальних очікувань. Героїня постає **втіленням боротьби за свободу**, внутрішній голос якої не співпадає з накинутими моделями поведінки, ідентичності та ролі. Це не просто художній образ – це виведений у художню форму філософський суб'єкт, який усвідомлює свою неповторність і прагне протистояти стереотипному уявленню про жіноче призначення.

У цьому творі, як і в інших, письменниця актуалізує проблему **самореалізації**, трактуючи її як онтологічне завдання людини у світі. Вона створює героїню, що певною мірою репрезентує авторське «Я» у ретроспективі, – жінку, яка прагне зростання не лише в кар'єрному, а й у духовному сенсі. Сюжетна лінія роману базується на глибокій **внутрішній рефлексії**, що розгортається у формі інтерналізованого

⁴¹ Brinker-Gabler G. Patchwork: Zeit und Erinnerung in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur. Bielefeld : Transkript Verlag, 2020. 268 с.

⁴² Beyersdorff H. Eine Frau will nach oben. München : Edition V, 2001. 219 с.

діалогу героїні з собою, соціумом і ціннісними категоріями, – таким чином, постає структура комунікативної оккurence, у якій текст функціонує як поле філософського самоздійснення⁴³.

Окремим аспектом цього роману є проблема **свободи**, яка не мислиться як зовнішня, політична чи громадянська, а як **внутрішній акт становлення**, звільнення від чужих очікувань, культурних конструктів і психологічних блоків. Свобода постає як складова простору самопізнання, де герой/героїня здобуває право бути інакшим, бути собою – попри ризик, осуд і самотність. Як цінний матеріал для філософсько-антропологічного аналізу художнього тексту, творчість письменниці, в якому **комунікативна оккurence** постає як динамічна подія внутрішнього життя суб'єкта, а сам текст – як інтерфейс між досвідом, смыслом і буттям.

Головна героїня роману *Eine Frau will hoch hinaus*, Тереза Дрекслер, постає як жінка, що прагне сформувати власний стиль життя, звільнений від зовнішніх нав'язувань, стереотипів та соціальних очікувань. Її шлях – це процес постійного самовизначення й боротьби за право бути собою, за свободу внутрішнього вибору. У філософсько-антропологічній перспективі такий наратив розгортає подію самопізнання, де текст функціонує як простір смислової реконфігурації «я». Однак реалізація цієї мети не є лінійною: вона супроводжується глибокими внутрішніми конфліктами, психологічною напругою та безперервною саморефлексією. Комунікативна оккurence в романі постає як мовна подія, в якій розкривається не стільки вже сформоване «я», скільки динаміка його становлення у діалозі з собою, із соціумом, із мовою.

На початку роману Тереза намагається сприйняти себе – як зовнішню, так і внутрішню. Вона звертає надмірну увагу на зовнішність, деталі одягу, зачіску, пригадує репліки зі свого минулого, намагаючись відповідати як власним, так і чужим уявленням про себе. Мова тіла та мовні інтерпретації оточення стають для неї джерелом постійного тривожного моніторингу, що лише посилює відчуття відчуження від себе. Внутрішній голос героїні не замовкає – він веде суперечливі, часто саркастичні діалоги, підважуючи її впевненість і транслюючи зону екзистенційної нестабільності: „*Normalerweise sehe ich jünger als 32...*“; „*Ein altmodischer Name*“, *kommentierte der Buchhalter (dieser verflixte Dutt)*. Ці фрази, хоч і лаконічні, відкривають важливий вимір її досвіду – на перетині соціального очікування й внутрішньої уразливості. Вони маркують мовну подію не як зовнішню комунікацію,

⁴³ Albrod B. Eine Frau will hoch hinaus. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag, 2001. 237 с.

а як прояв інтерпретативної напруги, в якій формується новий рівень рефлексії. Її тривожність, невпевненість і прагнення до самоконтролю виявляються у вербалізованих внутрішніх конфліктах, які часто супроводжують соціальні взаємодії. Формально – це мікроепізоди, але по суті – мікродрами самосприйняття, які акумулюють етичну та герменевтичну напругу: „*Ich heiße Theresa Drechsler*“ – *begann ich hölzern.* “; „*Ich war unsicher. Nervös zupfte ich am Dutt, aber als ich seinen Blick sah, ließ ich die Hände schnell sinken.*“

У цьому фрагменті проявляється парадокс буття в комунікації: бажання бути почутою супроводжується страхом бути знеціненою. Тереза – не просто персонаж із чітко визначеним психологічним профілем, а втілення напруги між прагненням до смислової цілісності та кризою мовної репрезентації, між зовнішнім соціальним сценарієм і внутрішнім голосом. Вона говорить – але водночас заперечує власну мовну позицію, «підлаштовується» під очікування іншого, під його реакцію, погляд, тон. Її мовлення – це не лише спосіб діалогу, а поле драматичної самоінтерпретації, що вимагає бути «зрозумілою», але не занадто «видимою». Так постає текстова подія становлення суб'єкта – подія, що розгортається не в абстрактному просторі мови, а в конкретному комунікативному акті, в якому мова стає не засобом самовираження, а ареною внутрішньої боротьби⁴⁴.

Така реактивність у комунікації, що межує із самоцензурою, вказує на глибоке роздвоєння між образом, який вона прагне транслювати, та справжнім, нефільтрованим «Я». Її прагнення бути «правильною» у чужих очах набуває конфесійного, сповідального характеру: „*Warum konnte er mich so wütend machen? Hatte er am Ende Recht, und ich war ganz anders, als ich von mir immer gedacht hatte?*“⁴⁵. Це не просто риторичне питання – це внутрішній акт деконструкції ідентичності. Мовна рефлексія переходить у філософський рівень, у якому суб'єкт ставить під сумнів власну ідентичність, що раніше здавалася непорушною.

Поступово Тереза починає усвідомлювати власну роль у різних соціальних ситуаціях – як доньки, партнерки, професіоналки, – і ставить під сумнів, чи така адаптивність не позбавляє її цілісності: „*Ich wusste, dass ich mich je nach Gesprächspartner anders verhielt, aber war das nicht normal? [...] Vielleicht sollte ich wirklich ehrlicher meine Meinung sagen, dass ich mir eine Familie wünschte.*“

У цьому внутрішньому монолозі окреслюється не лише психологічна невизначеність, а й глибинна **антропологічна проблема**

⁴⁴ Albrod B. Eine Frau will hoch hinaus. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag, 2001. 237 с.

суб'єкта, що існує у багатоголосому соціальному полі, де кожна роль вимагає нової мови, нового «я». Такий стан – між множинністю мовних персон і прагненням до єдиної ідентичності – створює динамічне поле самопошуку, у якому героїня прагне віднайти особисту мову, що дозволить їй бути собою і водночас не бути виключеною з комунікативного простору.

На тлі цих роздумів посилюється філософсько-антропологічна проблематика тексту: у центрі опиняється питання цілісності суб'єкта, соціально зумовленої багатоголосості, внутрішнього поділу особистості та прагнення до синтезу. Героїня – жінка в умовах патріархальної комунікації – намагається ствердити себе у чоловічому середовищі, не втративши власного голосу, водночас перетворюючи кожен акт мовлення на акт самовіднайдення. Таким чином, роман Альброд постає як лабораторія комунікативної оккупанції, де втілено не лише драму мовного вибору, а й буттєву етику відповідальності за власну мову й ідентичність.

Із самого початку Беттіна Альброд моделює середовище, в яке занурена її героїня, як виразно чоловіче – структуроване, жорстке, дистанційне. Саме в такому середовищі головна героїня Тереза Дрекслер опиняється в ситуації **інтегрованої відчуженості**: вона водночас є його частиною і його критикою, залежною і опоненткою. Уже перший епізод, у якому розгортається комунікативна взаємодія, задає тон відчуження і напруги: *„Gerade wollten die Lifttüren sich wieder schließen, da schoss noch eine Hand dazwischen. Wie im Krimi. [...] irgendein Mann. Ich konnte den Typ auf Anhieb nicht leiden.“*

Героїня автоматично приписує незнайомцеві потенційну загрозу – навіть на рівні уявлення. Її реакція не нейтральна: це момент первинного оцінювання і водночас **семіотичної напруги**, де кожен жест іншого розглядається як сигнал домінування. І ця інтерпретація закріплюється емоційно-контрастною метафорою: *„Ein Mann war aus Stein. Grauer Granit. Graue Schale, harter Kern.“*

Така образна характеристика транслює внутрішній погляд Терези на чоловіче як непроникне, неживе, жорстке. Це – не просто мовний опис, а **інтерпретативна подія**, у якій виявляється героїчний спротив через іронію, оцінне маркування, семантичне дистанціювання. Ставлення Терези до чоловіків сповнене іронії, мовної зневаги та намагання деконструвати їхню владу за допомогою вербальних стратегій. Вона вдається до **лексемної мінімізації**: «der Graue», «mein Gegenüber» – це мовні жести виключення, редукції особистості до безособового позначення. Вони демонструють спробу втримати себе в комунікації не через співучасть, а через **риторику іронічного дистанціювання**.

Прагнення героїні твору до самоствердження в соціальному просторі транслюється також через т.зв. **уявні мовні сценарії**, що формуються подумки – як бажані, але ще не реалізовані форми майбутнього: „*Jetzt hätte ich die Stelle vielleicht schon in der Tasche.*“

Це мовне формулювання – типова ознака комунікативної оккунції: ситуація, що не відбулася, але смислово впливає на самовизначення героїні. Таке висловлювання є частиною **внутрішнього діалогу**, в якому героїня розігрує себе в можливих ролях, конфігураціях і станах. Адже мова романів є поліфонічною: вона поєднує поетичну насиченість із розмовною іронією, афективну щільність із синтаксичною фрагментацією. В її основі – **ритмічні зсуви, внутрішній монолог, мовна самокритика**, що функціонують як засоби артикуляції **онтологічної напруги**, пережитої героїнею. Саме через лінгвістичні вираження розгортаються ментальні, тілесні та психологічні процеси – комунікативна оккунція як мовна подія буття, у якій вибудовується концепт жіночої свободи, суб'єктності, права на голос. У результаті, прозовий текст Альброд трансформується у сверідну **антропологічну лабораторію**, де мовлення – це не лише відображення досвіду, а простір його осмислення і перевинайдення.

Лексичний рівень романів у мовній тканині їх текстів не лише передає змістові відтінки ситуацій, а й виконує функцію афективного посередника, що активує у свідомості читача складні емоційно-когнітивні процеси. Так, емоційне навантаження лексики стає маркером внутрішньої боротьби, самопошуку, коливань між різними ідентичнісними позиціями, які переживають персонажі у процесі своєї трансформації. При цьому у структурі тексту чітко окреслюються два семантичні поля – позитивне й негативне. До лексем, що асоціюються з теплом, турботою, безпекою, належать: „**Familie**“ (сім'я), „**Wärme**“ (тепло), „**Weihnachten**“ (Різдво), „**Weichheit**“ (м'якість), „**Großzügig**“ (щедрість), „**Kinderzimmer**“ (дитяча кімната). Вони апелюють до архетипних уявлень про дім, прийняття, близькість, і становлять той ціннісний горизонт, до якого тяжіє героїня. У протиставлення їм функціонують лексеми з яскраво негативним емоційним забарвленням: „**erbittert**“ (гіркий, запеклий), „**Krach**“ (суперечка, шум), „**grauenhft**“ (жахливий), „**Angst**“ (страх), „**vernichtend**“ (руйнівний), „**Streit**“ (скандал), „**faul**“ (лінивий). Вони формують лексичний контур розпаду, тривоги, дисгармонії. Така дихотомія не просто описує події – вона задає **онтологічну напругу між цілісністю й фрагментарністю**, між надією і втратою, між спокоєм і кризою, в якій мовлення стає полем боротьби між цінностями.

Звертає на себе увагу факт: у романі майже відсутня агресивна лексика у прямій формі, що є демонстрацією свідомого акценту авторки на внутрішньо-емоційну боротьбу, рефлексію, інтелектуалізоване переживання досвіду, а не на примітивну, тілесно-агресивну реакцію. Мовна структура тексту орієнтована на психологічну глибину, що апелює до читача як до **співучасника інтерпретації**, здатного домислювати й емоційно реконструювати складні стани персонажів.

Важливу роль у стилістиці тексту відіграють колоквіалізми, жаргонізми й елементи розмовного мовлення, що створюють ефект безпосередності та автентичності: „**peinlich**“ (незручно, ніяково), „**der Kitzel**“ (лоскіт, збудження), „**zusteigt und zuguckt**“ (підсісти й подивитися). Такі лексичні елементи наближають читача до персонажа, створюють відчуття спільної емоційної інтонації, де неформальність стає способом подолання ієрархії між героїнею й читачем. Подібні конструкції, як-от: „**Ist ja auch recht auffällig, oder?**“ (Це ж досить помітно, правда?), моделюють текст як діалог, відкритий до співрозмислення.

Іронічні та саркастичні фрази також відіграють важливу роль у структурі внутрішнього голосу героїні: „**Mir wäre das peinlich, wenn sich gleich jeder denken könnte, warum man zu zweit aufs Klo ging.**“ або „**Gleich würde er seinen Papi anrufen, damit er ihn abholte.**“ Ці висловлювання демонструють не лише критичне ставлення до соціального оточення, а й захисну функцію іронії як стратегії виживання, що дозволяє зберігати дистанцію до очікувань і соціальних ролей. До того ж, у тексті фіксуються й знецінюючі фрази, як-от: „**Frauen beschwerten sich ständig über irgendwas**“ (Жінки завжди на щось скаржаться). У контексті внутрішньої боротьби Терези це звучить як **внутрішньо засвоєна мізогінія**, яку вона прагне подолати через саморефлексію та критичний аналіз власної позиції.

Окремий пласт становить подана авторкою **лексико-асоціативна гра**, яка виконує функцію доступу до підсвідомого виміру героїні: „**Ich sehe was, was du nicht siehst**“ (Я бачу те, чого ти не бачиш); „**Brötchen – Bäcker, Mehl, Brezel...**“ (Булочка – пекар, борошно, крендель...); „**Blut – Mord, Leiche, Krimi, Metzger**“ (Кров – вбивство, труп, детектив, різник). Ці ряди є не просто мовними асоціаціями – вони моделюють **когнітивний і афективний ландшафт**, у якому перебуває персонаж, – той напівпідсвідомий рівень, де мова не лише називає, а й формує досвід. Через них читач отримує доступ до внутрішнього світу, страхів, уявлень, бажань героїні як функціонал мови **афектів, мови внутрішнього світу**, в якому оксидування –

це не просто мовна подія, а буттєва подія, в якій мова стає тією тканиною, з якої герой формує самого себе.

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи вище вказане, можна визнати, що комунікативна оккurence як філософсько-мовна подія відкриває нову аналітичну оптику у вивченні художнього тексту. Цей концепт дає змогу інтерпретувати текст не лише як засіб рефлексії чи комунікації, а як антропологічний простір, у якому розгортається становлення ідентичності, розкривається внутрішній конфлікт суб'єкта, формуються значення та смисли. Спираючись на герменевтичну, феноменологічну й постструктуралістську традиції, комунікативну оккurence можна розглядати як подію, у якій відбувається зустріч «Я» з буттям через мовне самопредставлення – що нерозривно пов'язане з екзистенційною напругою, сумнівом, пошуком і самотвердженням.

У філософсько-літературознавчому контексті поняття комунікативної оккurence виявляє свою релевантність і у зіставленні з розвитком художньої літератури – зокрема німецькомовної – від класичних традицій до постмодерних і транснаціональних форм художніх творів. В історичній динаміці німецькомовна література засвідчила зміщення від універсальних образів до індивідуальних наративів внутрішньої напруги, де текст функціонує як засіб самоаналізу, пам'яті та реконфігурації й ідентифікації з втраченим чи поточним «Я».

У сучасному літературному дискурсі ці тенденції лише поглиблюються. Твори німецьких авторів засвідчують зростання уваги до тем ідентичності, міграційного досвіду, гендерного самовизначення, фрагментарності свідомості й соціальної самотності. У канві їх текстів не лише відображення зовнішньої дійсності – вони конструюють її, задають ритм внутрішнього світу персонажа і тим самим транслюють онтологічну драму існування в умовах комунікативного напруження.

Особливо яскраво ці властивості текстуальної події проявляються у прозі Беттіни Альброд, де наративна структура, внутрішній монолог, ритмічна фрагментація, лексико-семантичні поля й асоціативна гра не лише виконують стилістичну функцію, а й постають засобами смислового моделювання буття суб'єкта. Тексти творів письменниці – поле багаторівневої комунікації – не лише із зовнішнім середовищем, а й у формі багатоголосого внутрішнього діалогу, де мова перетворюється на засіб онтологічного спротиву й самотворення. Кваліфікуємо це не просто психологічною рефлексією у тканині твору, а й філософська ситуація, в якій мовна подія формує ідентичність у просторі сумніву, самовизначення й несвоєчасності. Проза Альброд репрезентує

не фіксовану картину буття, а процесуальну конфігурацію смислів, у якій суб'єкт говорить, сумнівається, замовкає і знову намагається себе артикулювати – саме в цьому процесі мовлення і постає як подія самопізнання. Загалом, дослідження засвідчує, що сучасна німецькомовна література, особливо в її феміністичному й постміграційному вимірах, активно інкорпорує філософські й лінгвістичні підходи до проблеми самопізнання, роблячи художній текст не лише формою висловлювання, а місцем філософського буття.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу художнього тексту як виміру комунікативної оккупанції, що ініціює процес самопізнання суб'єкта. У фокусі дослідження – мова як філософська подія, в якій розгортається екзистенційна рефлексія та осмислення ідентичності. Теоретичну основу становлять концепції філософської антропології, герменевтики та текстової лінгвістики. Особливу увагу приділено творчості німецькомовної письменниці Беттіни Альброд, де мовлення функціонує як засіб внутрішнього діалогу й репрезентації особистісного досвіду. Жіноча модель репрезентації досвіду в її творчості постає як форма спротиву соціальним стереотипам і пошуку автентичного «Я». Комунікативна оккупанція інтерпретується як динамічна мовна подія, що формує простір взаємодії з Іншим, культурою та пам'яттю. У статті літературний текст постає як філософсько-антропологічна подія. Дослідження демонструє потенціал сучасної німецькомовної літератури у моделюванні процесів ідентифікації та самопізнання.

Література

1. Albrod B. Eine Frau will hoch hinaus. Frankfurt am Main : Eichborn Verlag, 2001. 237 с.
2. Attridge D. The Work of Literature. Oxford : Oxford University Press, 2020. 320 с.
3. Beyersdorff H. Eine Frau will nach oben. München : Edition V, 2001. 219 с.
4. Brinker-Gabler G. Patchwork: Zeit und Erinnerung in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur. Bielefeld : Transcript Verlag, 2020. 268 с.
5. Bruner J. Making Stories: Law, Literature, Life. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2014. 152 с.
6. Butler J. Bodies That Matter: On the Discursive Limits of “Sex”. New York : Routledge, 2011. 288 с.

7. Cavarero A. *Relating Narratives: Storytelling and Selfhood*. London : Routledge, 2000. 136 c.
8. Culler J. *Theory of the Lyric*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2017. 416 c.
9. De Beaugrande R. A., Dressler W. U. *Introduction to Text Linguistics*. London : Longman, 1981. 310 c.
10. Dressler W. U. *Einführung in die Textlinguistik*. Berlin ; Boston : Max Niemeyer Verlag, 1973. 225 c.
11. DW Akademie. *Identität im Exil: Sasha Marianna Salzmann über Sprache, Herkunft und Zugehörigkeit*. Deutsche Welle. 17.06.2024. URL: <https://p.dw.com/p/4g8M4> (дата звернення: 27.03.2025).
12. Eco U. *Six Walks in the Fictional Woods*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1995. 160 c.
13. Ehrlich S. *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality*. Oxford : Wiley-Blackwell, 2013. 592 c.
14. Erpenbeck J. *Heimsuchung*. München : Albrecht Knaus Verlag, 2008. 236 c.
15. Erpenbeck J. *Gehen, ging, gegangen*. München : Albrecht Knaus Verlag, 2015. 365 c.
16. Erpenbeck J. *Kairos*. München : Penguin Verlag, 2021. 336 c.
17. Fatah S. *Weißes Land*. München : Luchterhand, 2011. 381 c.
18. Felski R. *The Limits of Critique*. Chicago : University of Chicago Press, 2015. 240 c.
19. Fuchs A. *Precarious Times: Temporality and History in Modern German Culture*. Ithaca, NY : Cornell University Press, 2021. 290 c.
20. Gadamer H.-G. *Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Tübingen : Mohr Siebeck, 1975. 504 c.
21. Goodbody A., Tate A. (Eds.). *Contemporary German Fiction: Writing in the Berlin Republic*. Oxford : Peter Lang, 2021. 296 c.
22. Grondin J. *Introduction à la métaphysique*. Paris : PUF, 1995. 211 c.
23. Grondin J. *Introduction to Philosophical Hermeneutics*. New Haven : Yale University Press, 2011. 240 c.
24. Hühn L. *Hermeneutik und Subjektivität: Perspektiven einer postmodernen Selbstdeutung*. Freiburg : Alber Verlag, 2020. 228 c.
25. Janich N. (Hrsg.). *Textlinguistik: 15 Einführungen und eine Diskussion*. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 2010. 408 c.
26. Kearney R. *On Stories: Thinking in Action*. London : Routledge, 2002. 160 c.
27. Kearney R. *Philosophy at the Edge: The Narrative Turn in Contemporary Thought*. London : Routledge, 2015. 232 c.

28. Kracht C. *Die Toten*. Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2016. 287 c.
29. Kravchenko A. *Language and Experience: Existential Dimensions of Linguistic Meaning*. Amsterdam : John Benjamins, 2021. 289 c.
30. Lewitscharoff S. *Blumenberg*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2011. 301 c.
31. Neuman B., Nünning A. *Narrative and Identity: Theoretical Approaches and Critical Analyses*. Trier : WVT, 2014. 344 c.
32. Neumann B., Rippl G. (Eds.). *Narrative Theory and the Cognitive Sciences*. Berlin : de Gruyter, 2013. 362 c.
33. Petrowskaja K. *Vielleicht Esther*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2014. 316 c.
34. Porter J. I. *The Origins of Aesthetic Thought in Ancient Greece: Matter, Sensation, and Experience*. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 430 c.
35. Ricoeur P. *Soi-même comme un autre*. Paris : Éditions du Seuil, 1990. 400 c.
36. Ricoeur P. *Time and Narrative (Vols. 1–3)*. Chicago : University of Chicago Press, 2013. 1048 c.
37. Schlink B. *Der Vorleser*. Zürich : Diogenes, 1995. 216 c.
38. Schlink B. *Die Heimkehr*. Zürich : Diogenes, 2006. 348 c.
39. Stanišić S. *Wie der Soldat das Grammophon repariert*. München : Luchterhand, 2006. 312 c.
40. Timm U. *Rot (Neuauf.)*. Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2014. 238 c.
41. Vattimo G. *Hermeneutic Communism: From Heidegger to Marx*. New York : Columbia University Press, 2016. 216 c.
42. Veenstra A., Petzold M. *Narrating Crisis and Conflict in Contemporary German Literature*. Leiden : Brill, 2022. 246 c.
43. Verlagsinformation. Bettina Albrod – Autorin. URL: <https://edition-v.de/bettina-albrod> (дата звернення: 27.03.2025).
44. Wirth J. M. *Commiserating with Devastated Things: Milan Kundera and the Entitlements of Thinking*. New York : Fordham University Press, 2015. 256 c.
45. Wirth J. M. *The Conspiracy of Life: Meditations on Schelling and His Time*. Albany, NY : SUNY Press, 2020. 292 c.
46. Wodak R. *The Politics of Fear: The Shameless Normalization of Far-Right Discourse*. London : Sage, 2020. 248 c.

Information about the authors:

Hromko Tetiana Vasylivna,

Doctor of Philology, Associate Professor,
Professor at the English Philology and Translation Department
Ukrainian-German Educational and Scientific Institute of National
University “Odesa Polytechnic”
1, Shevchenko av., 65044, Odesa

Panchuk Liudmyla Vasylivna,

Postgraduate student at the Department of Cultural Studies
and Philosophy of Culture, Senior Lecturer at the German languages
and translation Department
Ukrainian-German Educational and Scientific Institute of National
University “Odesa Polytechnic”
1, Shevchenko av., 65044, Odesa